

การพัฒนาการเรียนรู้สู่การเป็นผู้ประกอบการธุรกิจเกษตรเพื่อสังคม

Developing Learning into an Agricultural Social Enterprise

เอื้องฟ้า จินदानนท์^{1*}, ชลิตา จุงพันธ์² และ ฟน นิลเขต³

Eaungfah Jindanon^{1*}, and Chalida Joongpan² and Fon-Ninkhate³

¹นักศึกษาระดับปริญญาโท, คณะวิทยาการการเรียนรู้และศึกษาศาสตร์, สาขาวิทยาการการเรียนรู้และนวัตกรรมการศึกษา, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

¹Graduate student, Department of Education in Learning Sciences And Educational Innovation , Faculty of Learning Sciences and Education, Thammasat University.

²ผศ.ดร., คณะวิทยาการการเรียนรู้และศึกษาศาสตร์, สาขาวิทยาการการเรียนรู้และนวัตกรรมการศึกษา, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

³ผศ.ภญ.ดร., คณะวิทยาการการเรียนรู้และศึกษาศาสตร์, สาขาวิทยาการการเรียนรู้และนวัตกรรมการศึกษา, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

³PH.D. ASST.PROF., Department of Education in Learning Sciences And Educational Innovation , Faculty of Learning Sciences and Education, Thammasat University.

*Corresponding author, E-mail: Eaungfahj@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มุ่งเน้นศึกษาประสบการณ์การเรียนรู้ของเกษตรกรรุ่นใหม่ในการทำธุรกิจเพื่อสังคม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ของเกษตรกรรุ่นใหม่ที่ทำธุรกิจเพื่อสังคม เพื่อทำความเข้าใจ ประสบการณ์ของเกษตรกรรุ่นใหม่ประกอบธุรกิจเพื่อสังคมเชิงการเกษตร โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพแบบปรากฏการณ์วิทยา ผลการวิจัยจากการสัมภาษณ์เชิงลึกพบว่าประเด็นหลักที่เกี่ยวข้องกับวิธีการเรียนรู้ของเกษตรกรรุ่นใหม่ที่ทำธุรกิจเพื่อสังคมแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ 1) วิธีการเรียนรู้การเป็นเกษตรกร และ 2) วิธีการเรียนรู้การทำธุรกิจเพื่อสังคม โดยเรียนรู้วิธีการทำเกษตรเกิดจากการเรียนรู้ 3 รูปแบบ ได้แก่ 1) วิธีการเรียนรู้จากครอบครัว 2) วิธีการเรียนรู้จากสถาบันการศึกษา และ 3) วิธีการเรียนรู้จากการศึกษาดูงาน ขณะที่วิธีการทำธุรกิจเพื่อสังคมของเกษตรกรเกิดจากการเรียนรู้ 4 รูปแบบ ได้แก่ 1) การเรียนรู้จากประสบการณ์จากการทำงานในอดีต 2) การเรียนรู้จากการเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่ม เครือข่าย หรือองค์กรพัฒนาสังคม 3) การเรียนรู้จากประสบการณ์ของผู้อื่น และ 4) การเรียนรู้จากงานอาสาสมัคร วิธีการเรียนรู้ที่ปรากฏในงานวิจัยนี้ทำให้เห็นว่าเกษตรกรส่วนใหญ่เรียนรู้จากประสบการณ์ของเพื่อนร่วมอาชีพทั้งที่เป็นผู้อาวุโสที่เคยทำการเกษตรมาก่อน และองค์กรที่ทำงานในลักษณะสถาบัน หรือหน่วยงาน ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรส่งเสริมให้มีการเชื่อมโยงเครือข่ายเกษตรกรให้มีความหลากหลาย ทั้งนี้เพื่อช่วยส่งเสริมให้เกษตรกรรุ่นใหม่สามารถทำธุรกิจเพื่อสังคมได้ประสบความสำเร็จในที่สุด

คำสำคัญ: การเรียนรู้ผ่านประสบการณ์, เกษตรกรรุ่นใหม่, ธุรกิจเพื่อสังคม, ผู้ประกอบการสังคมเชิงเกษตร

Abstract

This research studied learning experiences of new generation farmers at agricultural social enterprises to examine learning processes. Phenomenological qualitative research was done with data gathered from four informants. Research results from in-depth interviews with all four informants were that main issues related to learning methods of new generation farmers who operate social businesses were divided into two major aspects: 1) learning methods for farmers; and 2) learning social aspects of business by four types of farming education: a) family methods b) educational institution and c) study visits to promote learning from past work experience; group, network, or social development organizational activities; and experiences of others; and 4) volunteering. These findings suggest that most farmers learn from experiences of their peers and elders who worked before in agriculture. In addition, institutional and agency organizations play an educative role. Therefore, relevant agencies should encourage networking by farmers for exposure to varied training sources to encourage new generations of farmers to successfully operate social enterprises.

Keywords: Experiential learning, New generation farmer, Social enterprise, Agricultural social entrepreneur

บทนำ

ประเทศไทยนับได้ว่าเป็นประเทศเกษตรกรรมประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมมาตั้งแต่สมัยโบราณเนื่องจากที่ตั้งของประเทศไทยเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำ มีความอุดมสมบูรณ์ทางภูมิศาสตร์ ความหลากหลายทางชีวภาพ มีสภาพภูมิอากาศร้อนชื้นเหมาะสมต่อการเจริญเติบโตของพืชพันธุ์ ธัญญาหาร ประเทศไทยสามารถเพาะปลูกได้ตลอดทั้งปี ดังสมญานามที่ว่า เมืองอยู่ข้าวอยู่น้ำ หรือ ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว ประเทศไทยจึงนับได้ว่าเป็นประเทศที่มีความมั่นคงทางด้านอาหารอย่างยิ่ง (ปรีชา หงอกสิมมา และคณะ, 2561)

แม้อาชีพเกษตรจะมีความสำคัญกับสังคมไทยมาอย่างยาวนาน แต่ปัจจุบันอายุเฉลี่ยที่เพิ่มขึ้นของผู้ประกอบอาชีพดังกล่าว และปริมาณที่ลดลงของเกษตรกรได้กลายมาเป็นปัญหาหลักในภาคเกษตรของประเทศไทยกำลังพัฒนาทั่วโลก รวมถึงในประเทศไทยด้วย (Poung-ngamchuen, 2019) วิกฤติที่เกิดขึ้นกับภาคการเกษตรดังกล่าวข้างต้นจึงทำให้รัฐบาลได้ริเริ่มโครงการส่งเสริมให้คนรุ่นใหม่หันกลับมาประกอบอาชีพเกษตรกร เช่นโครงการพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ Young smart farmer หลายต่อหลายโครงการที่เกิดขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์หลักในการจูงใจให้คนรุ่นใหม่หันกลับมาประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยเข้ามา

ในฐานะของเกษตรกรรุ่นใหม่มีศักยภาพในการเรียนรู้สิ่งใหม่ นำความรู้ทางวิชาการเข้าไปพัฒนาอาชีพเกษตรกรกร ให้ทันสมัย ชาญฉลาด ตลอดจนถึงสามารถพัฒนาศักยภาพในการเรียนรู้วิทยาการใหม่ ๆ ไปผสมผสานกับภูมิปัญญาของเกษตรกรรุ่นเก่า ก่อเกิดการพัฒนาศักยภาพเกษตรกรทั้งในเชิงลึก และภาพกว้าง ทำให้ปัจจุบันเกษตรกรรุ่นใหม่เริ่มเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้กระแสการผันตัวมาเป็นเกษตรกรของคนรุ่นใหม่เป็นสิ่งที่รับรู้อย่างกว้างขวางในสังคมปัจจุบันผ่านทางสื่อสารประเภทต่าง ๆ (ปรีชา หงอกสิมมา และคณะ, 2561) ซึ่งทำให้เกิดเป็นกระแสของคนรุ่นใหม่ทั้งที่จบการศึกษาด้านการเกษตร และสาขาอื่น ๆ รวมทั้งกลุ่มคนที่เคยทำงานในภาครัฐ และภาคเอกชนจำนวนไม่น้อยที่ต้องการประกอบอาชีพทางการเกษตร (เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ, บำเพ็ญ เขียวหวาน, สินีช คุรุฑเมือง แสนเสริม, และ จำนงค์ จุลเอียด, 2559)

ยิ่งไปกว่านั้นยังพบอีกด้วยว่าเกษตรกรรุ่นใหม่ที่สนใจทำการเกษตรโดยส่วนใหญ่แล้วมักจะมีความรู้ด้านการบริหารจัดการ เทคโนโลยี การตลาด และการสร้างเครือข่ายมาจากประสบการณ์ในการทำงานภาคธุรกิจ ดังนั้นเมื่อกลับมาทำเกษตรชุดความรู้เหล่านี้จึงเป็นพลังสำคัญที่ทำให้เกษตรกรรุ่นใหม่มองเห็นโอกาส และใช้สิ่งเหล่านี้กลับมาพัฒนาภาคการเกษตร โดยนอกจากทำเกษตรแล้ว ยังมีการแปรรูปและจำหน่ายสินค้าผ่านช่องทางสื่อออนไลน์ แปรเปลี่ยนวิธีการทำเกษตรแบบเดิมมาเป็นการเกษตรครบวงจรจากการทำเกษตรพื้นฐาน พัฒนาสู่ผู้ประกอบการ (เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ และคณะ, 2559)

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่าเกษตรกรรุ่นใหม่จำนวนหนึ่งได้พยายามนำความรู้ทางการเกษตรมาใช้ ร่วมกับความรู้ทางธุรกิจเกิดเป็นธุรกิจเพื่อสังคมขึ้นมา เช่นงานวิจัยชิ้นหนึ่งที่ศึกษาเรื่องกระบวนการพัฒนาศักยภาพเกษตรกรรุ่นใหม่ในการเป็นผู้ประกอบการเกษตรอินทรีย์ในจังหวัด ขอนแก่น พบว่า เกษตรกรได้พัฒนาตนเองอย่างก้าวกระโดดจากการอบรม สัมมนา รวมถึงเปิดโอกาสในหลายๆ ด้าน เช่น ผู้ผลิตเครื่องสำอางสมุนไพรได้ก้าวข้ามจากการเป็นเพียงผู้ผลิต หากแต่มีการ "รับจ้างผลิต" โดยมีการขอมาตรฐานทางด้านอุตสาหกรรมเพื่อการันตีผลิตภัณฑ์ เป็นต้น ทำให้เกษตรกรได้ก้าวข้ามจากการเป็นเพียงผู้ผลิตไปเป็นผู้ประกอบการ (ปรีชา หงอกสิมมา และคณะ, 2561) ธุรกิจเพื่อสังคมเชิงเกษตรที่เกิดขึ้นนี้ นอกจากจะช่วยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในภาคเกษตรกรรมแล้ว การทำธุรกิจเพื่อสังคมยังช่วยพัฒนาชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อมไปพร้อมกันด้วย ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าการทำธุรกิจเพื่อสังคมเป็นกลไกที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการแก้ไขปัญหาในปัจจุบัน (Sujit Majhi, 2019) อย่างไรก็ตามยังไม่ปรากฏงานวิจัยที่เข้าไปศึกษาการเรียนรู้การทำธุรกิจเพื่อสังคมในเกษตรกรรุ่นใหม่ในไทย ดังนั้นการศึกษาวิจัยนี้จะช่วยเติมเต็มช่องว่างในงานวิจัยที่มีอยู่ในปัจจุบัน และคาดว่าการศึกษาวิจัยในแง่มุมของการเรียนรู้ของเกษตรกรรุ่นใหม่ในการทำธุรกิจเพื่อสังคมเชิงเกษตรนี้จะช่วยพัฒนาภาคเกษตรกรรมอย่างยั่งยืนได้ อีกทั้งการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ยังจะเป็นประโยชน์ต่อเกษตรกร บุคคลทั่วไป ผู้สนใจการทำธุรกิจเพื่อสังคมเชิงเกษตรด้วย เพื่อจะได้เป็นต้นแบบให้กับเกษตรกรที่สนใจทำธุรกิจเพื่อสังคมเชิงเกษตรด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ของเกษตรกรรุ่นใหม่ที่ทำธุรกิจเพื่อสังคม

แนวคิด ทฤษฎี กรอบแนวคิด

ทฤษฎีการเรียนรู้ Zone of Proximal Development and Scaffolding

ทฤษฎีการเรียนรู้เรื่องฐานการช่วยเหลือ Scaffolding ถูกคิดค้นโดย Lev Vygotsky มีแนวคิดสำคัญว่า “ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาด้านพุทธิปัญญา”(Vygotsky, (1978) อ้างถึงใน จารุณี ซามาตย์, 2553) เป็นกลยุทธ์การสอนที่มาจากแนวคิดของ Social Constructivist (จารุณี ซามาตย์, 2553) เป็นการออกแบบการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนได้ลงมือเรียนรู้ด้วยตนเองมากกว่าการถ่ายทอดความรู้จากครูผู้สอน การออกแบบการเรียนรู้ในลักษณะนี้ ผู้สอนจะทำหน้าที่ในการจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญ ในขณะที่ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนเป็นช่องทางสำคัญที่ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ภายในตัวผู้เรียนได้

ทฤษฎีการเรียนรู้ของไวทกอตสกี Vygotsky ได้กล่าวถึง การจัดการเรียนรู้เอาไว้ว่า การจัดการเรียนรู้จะต้องคำนึงถึงระดับของพัฒนาการ 2 ระดับ กล่าวคือ 1) ระดับพัฒนาการที่เป็นจริง (Actual Development Level) และ 2) ระดับพัฒนาการที่สามารถจะเป็นได้ (Potential Development Level) ซึ่งหากจะเปรียบเทียบระดับของพัฒนาการทั้งสองระดับให้เห็นภาพชัดเจน ระดับที่ 1 คือ พัฒนาการในปัจจุบันของผู้เรียน กล่าวคือเป็นการเรียนรู้ของผู้เรียนในอดีต หรือสิ่งที่ผู้เรียนได้เรียนรู้มาแล้ว (Past Learning) การเรียนรู้ระดับที่ 2 เป็นการเรียนรู้ที่กำลังจะเกิดขึ้น หรือควรจะเกิดขึ้น หรือต้องการให้เกิดขึ้นในอนาคต

ไวทกอตสกีเสนอแนวคิดนี้ไว้อย่างน่าสนใจว่า พื้นที่พิเศษที่เป็นพื้นที่กึ่งกลางระหว่างพื้นที่ระดับที่ 1) ระดับพัฒนาการที่เป็นจริง ไปจนถึงพื้นที่ระดับที่ 2)ระดับพัฒนาการที่จะสามารถจะเป็นไปได้ ไวทกอตสกีเรียกพื้นที่ในส่วนนี้ว่า พื้นที่รอยต่อพัฒนาการ (Zone of Proximal Development) นิยมเรียกกันว่า ZPD นิยมใช้อธิบายการเรียนรู้ของมนุษย์ โดยบริเวณพื้นที่รอยต่อของพัฒนาการที่เด็กกำลังจะเข้าใจในบางสิ่งบางอย่าง “เป็นระยะห่างระหว่างระดับพัฒนาการที่แท้จริง ซึ่งกำหนดโดยลักษณะการแก้ปัญหาของแต่ละบุคคล กับระดับของศักยภาพแห่งพัฒนาการที่กำหนด โดยผ่านการแก้ปัญหาภายใต้คำแนะนำของผู้ใหญ่ หรือในการร่วมมือช่วยเหลือกับเพื่อนที่มีความสามารถเหนือกว่า” (Vygotsky. 1978, 86-89 อ้างถึงใน ธีระชน พลโยธา, 2549)

พื้นที่รอยต่อของพัฒนาการจะไม่มี ความคงที่ ไม่มีความแน่นอน และจะแปรเปลี่ยนไป ความแปรเปลี่ยนนี้เองจะทำให้เด็กกลายเป็นผู้ที่มีความสามารถในการเรียนรู้มากขึ้นมีความเข้าใจที่ซับซ้อนมากขึ้น และมีทักษะต่าง ๆ มากยิ่งขึ้นด้วยตามลำดับ ช่วยเสริมสร้างพัฒนาการในการเรียนรู้และเติบโตขึ้น จนกระทั่งสามารถทำสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างอิสระตามลำพังในที่สุด ในกระบวนการเรียนรู้เราจะพบว่ามีความแปรเปลี่ยนไปตลอดเวลาเมื่อต้องเผชิญกับสถานการณ์ใหม่ก็จะต้องมีกระบวนการเรียนรู้เหล่านี้เกิดขึ้นวนต่อเนื่องเข้าไปซ้ำมาเป็นวงจร (ธีระชน พลโยธา, 2549) เช่นนี้ไปจนตลอดชีวิต

ด้วยเหตุนี้เราจึงพบว่าแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้เรื่องพื้นที่รอยต่อพัฒนาการ และฐานการช่วยเหลือ (Zone of Proximal Development and Scaffolding) ของไวทกอตสกี สามารถนำมาอธิบายและส่งเสริมพัฒนาการการเรียนรู้ของมนุษย์ได้ไปจนตลอดชีวิต เมื่อมนุษย์ไม่เคยหยุดเรียนรู้ไม่ว่าเขาจะเป็น

เด็กหรือผู้ใหญ่ก็ตามเมื่อใดก็ตามที่ต้องเรียนรู้กระบวนการเหล่านี้ก็จะเกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำเล่าไม่รู้จบเช่นเดียวกัน

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประสบการณ์การเรียนรู้ด้านการทำธุรกิจเพื่อสังคมของเกษตรกรรุ่นใหม่โดยมุ่งทำความเข้าใจ ประสบการณ์ของเกษตรกรรุ่นใหม่ประกอบธุรกิจเพื่อสังคมเชิงการเกษตร ประสบการณ์ของมนุษย์ มีความเป็นปัจเจกบุคคล ซึ่งแตกต่างกันออกไป และเป็น การมองเข้าไปให้ถึงการให้ความหมายของการดำรงชีวิตผ่านประสบการณ์ต่าง ๆ ดังนั้นผู้วิจัยจึงเลือกการทำงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ซึ่งเป็นวิธีการทำความเข้าใจประสบการณ์และการให้ความหมายของมนุษย์แต่ละคน

อาสาสมัคร

ผู้ให้ข้อมูลสำหรับการศึกษานี้ได้แก่เกษตรกรรุ่นใหม่ que เลือกที่จะประกอบอาชีพทางการเกษตร และประกอบธุรกิจเพื่อสังคม ในการเข้าถึงอาสาสมัครที่เป็นเกษตรกรรุ่นใหม่ ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) และการเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการเลือกแบบลูกโซ่ (Snowball sampling) โดยผู้วิจัยขอให้ผู้ให้ข้อมูลเริ่มต้นช่วยแนะนำรายชื่อของบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาใช้เป็นตัวอย่างในการวิจัยจนได้จำนวนที่ต้องการ (ขจรศักดิ์ บัวระพันธ์, 2554) โดยในงานวิจัยนี้ทำการสัมภาษณ์อาสาสมัครจำนวน 4 ท่าน

การเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย

งานวิจัยนี้ใช้วิธีหลักในการเก็บข้อมูล (Primary Method) ผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) เพื่อทำความเข้าใจประสบการณ์และการให้ความหมายต่อประสบการณ์ ในการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (semi-structured interview) ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์ที่มีความยืดหยุ่นมากกว่าการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured interview) โดยมุ่งทำการสัมภาษณ์เกี่ยวกับวิธีการเรียนรู้ และกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากการเป็นเกษตรกรรุ่นใหม่ที่ทำธุรกิจเพื่อสังคม

การวิเคราะห์ และนำเสนอข้อมูล

ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบแก่นสาระ (Thematic analysis) โดยเริ่มต้นจากการนำข้อมูลที่ถอดเทปมาได้ มาทำการแตกข้อมูลออกเป็นส่วนย่อย ๆ ตามความหมายที่ปรากฏอยู่ในแต่ละส่วน เพื่อคัดและแยกข้อมูลออกเป็นเรื่อง ๆ โดยให้ความหมายข้อมูลในแต่ละส่วน (Coding) จากนั้นส่วนต่าง ๆ จะถูกนำมา รวมกันเป็นกลุ่ม ๆ หรือเป็นเรื่อง ๆ (themes) ตามความหมายที่เชื่อมโยงกันของข้อมูลเหล่านั้น ซึ่งข้อมูลในแต่ละกลุ่มก็จะเป็นเรื่องเดียวกันอย่างแท้จริง โดยผู้วิจัยจะทำการมองหา และให้ความสำคัญกับเรื่อง ที่เกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่ศึกษา จากนั้นนักวิจัยจะให้คำบรรยายสำหรับแต่ละเรื่อง ซึ่งเป็นข้อความที่สรุป และเรียบเรียงมาจากประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูลโดยมองทะลุผ่านสิ่งที่ปรากฏลงไปยังความหมายที่ เบื้องหลังของสิ่งนั้น ๆ เพื่อหาแก่น (Essence) หรือสาระสำคัญของประสบการณ์ชนิดนั้น ๆ โดยในการ นำเสนอจะใช้นามสมมุติทั้งหมดเพื่อป้องกันข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูลในงานวิจัยนี้

ผลการวิจัย

ผลจากสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยพบว่าประเด็นหลักที่เกี่ยวข้องกับวิธีการเรียนรู้ของเกษตรกรรุ่นใหม่ที่ทำธุรกิจเพื่อสังคมแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือ 1) วิธีการเรียนรู้การเป็นเกษตรกร และ 2) วิธีการเรียนรู้การทำธุรกิจเพื่อสังคม

1. วิธีการเรียนรู้การเป็นเกษตรกร

จากการศึกษาเกษตรกรรุ่นใหม่ที่ทำธุรกิจเพื่อสังคม พบว่าผู้ให้ข้อมูลมีวิธีการเรียนรู้การเป็นเกษตรกร 4 ลักษณะคือ 1) วิธีการเรียนรู้จากครอบครัว 2) วิธีการเรียนรู้จากสถาบันการศึกษา และ 3) วิธีการเรียนรู้จากการศึกษาดูงาน

1) วิธีการเรียนรู้การเป็นเกษตรกรจากครอบครัว

วิธีการเรียนรู้ลักษณะนี้ แสดงอย่างชัดเจนจากข้อมูลของผู้ให้ข้อมูล 2 ท่าน ซึ่งครอบครัวของทั้งสองท่านล้วนประกอบอาชีพเกษตรกรมาแต่ดั้งเดิม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ในลักษณะนี้ โดยคุณดินเรียนรู้การทำการเกษตรจากครอบครัว และเลือกประกอบอาชีพเกษตรกรทันทีที่สำเร็จการศึกษา คุณดินเล่าว่า

“จบพีชศาสตร์ที่นั่น หลังจากจบจากที่นั่น ก็ไม่ได้ทำงานที่ไหน ก็กลับมาอยู่บ้าน แต่ก่อนที่บ้านมีสวนยาง สิ่งแรกเลยกลับมากรีดยางก่อนเลย ช่วยแม่กรีดยาง เที่ยงคืน ตีหนึ่ง หนูไปแล้ว 2 คน กับแม่กรีดยางกันเอง”

คุณดิน (สัมภาษณ์, 2 กันยายน 2564)

ซึ่งสอดคล้องกับคุณไฟ ที่ครอบครัวประกอบอาชีพเกษตรกรมาแต่ดั้งเดิมเช่นเดียวกัน คุณไฟจึงเลือกที่จะเรียนรู้ในการทำการเกษตรโดยการทำตามครอบครัวตั้งแต่อายุ 14 ปี และสานต่ออาชีพเกษตรกรจากครอบครัวมาจนถึงปัจจุบัน โดยคุณไฟเล่าว่า

“คือเราอะขอที่ พ่อแม่ประมาณสักแปลงนึงประมาณ 3ไร่ 2 ไร่ครึ่ง แม่พ่อเค้าปลูกมันสำปะหลัง เราก็เห็นพ่อแม่เค้าปลูก เราเลยขอเค้าว่า ลือคะนี่เราขอเป็นของเราได้ไหม คือขอเป็นของเราเลย เดี๋ยวเราทำเอง คือเค้าก็ยอมครับ เค้าก็ปล่อยให้ทำ แต่ตอนปลูก ตอนไถอะไรเงี้ย พ่อแม่เค้าก็ออกตั้งค้ให้ แต่หลังจากนั้นนะเราดูแลเอง ไม่ว่าจะแบบทำหญ้า หนุนนี่นั่นใส่ปุ๋ย”

คุณไฟ (สัมภาษณ์, 3 กันยายน 2564)

2) วิธีการเรียนรู้การเป็นเกษตรกรจากสถาบันการศึกษา

จากข้อมูลของผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยพบวิธีการเรียนรู้การเป็นเกษตรกรจากสถาบันการศึกษา ซึ่งพบว่าทั้งคุณดิน และคุณไฟ ล้วนมีความรู้พื้นฐานทางด้านการเกษตรจากการเลือกเรียนต่อทางด้านเกษตรจากสถาบันการศึกษาใกล้บ้าน และเป็นสถาบันการศึกษาที่เดียวกัน กล่าวคือ ผู้ให้ข้อมูลทั้งสองท่านจบ

การศึกษาวิทยาศาสตร์บัณฑิต คณะอุตสาหกรรมเกษตร สาขาเทคโนโลยีการผลิตพืช และภูมิทัศน์ ในขณะที่คุณน้ำได้ศึกษาระดับปริญญาโท โดยทำการศึกษาเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง และนำมาใช้ในการทำการเกษตรเช่นเดียวกันคุณดินเล่าถึงความรู้สึกคาดหวังหลังจากที่จบการศึกษาว่า

“คืออย่างนี้พี่ พอเราเรียนจบเกษตรมาแล้วก็รู้สึก อี้ย เราจะต้องได้ความรู้เยอะ ได้เอามาใช้ในสวน ตอนแรกพอจบออกมาแล้วรู้สึกเราเป็นผู้ที่มีความรู้ที่จะสามารถทำนู่นทำนี่ในสวนเราได้แน่ๆ เลยแต่พอเอาความเป็นจริง จริงๆ นะพี่ มันก็ไม่ได้เยอะอะไรขนาดนั้นคือความรู้ในมหาลัยอะมันก็ยังถูกสอนแบบที่หนูบอกนั่นแหละว่ามันก็สอนเป็นตำราที่แบบเป็นตำราที่แบบว่าสอนสอนกันมาอะไรเนี่ย แต่ในการปฏิบัติจริงมันทำแบบตำราทั้งหมดไม่ได้หรอกคือมันต้องลงมือปฏิบัติ มันถึงจะรู้และเข้าใจมันว่ามันใช่หรือเปล่าแล้วมันเป็นอย่างนั้นหรือเปล่า”

คุณดิน (สัมภาษณ์, 2 กันยายน 2564)

ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลของคุณไฟ ซึ่งเล่าว่า

“แต่ในระบบการเรียนในมหาลัยอะ หลักสูตร มันเป็นหลักสูตรเกี่ยวกับเคมีจะเป็นส่วนใหญ่ อันเนี้ยเนี่ย เนี่ย เป็นตัวหนึ่งที่ผมอะ คือเราไปโทษระบบการศึกษาซะทีเดียวก็ได้เนอะ แต่ว่าไม่ใช่เค้าไม่มีเรื่องของอินทรีย์ หรืออแกนิคส์นะ วิชาสรี หรือว่าอะไรอย่างเนี้ยะ เค้ายังพอมันให้เลือกบ้าง แต่ว่ามันน้อย ที่เนี้ยะ เราก็เลยเรียนในรูปแบบความเป็นเคมี จำเพื่อเอาไปสอบ หลังจากนั้นเราก็อิ่มแล้วเพราะเราไม่ได้สนใจอะไรมาก”

คุณไฟ (สัมภาษณ์, 3 กันยายน 2564)

3) วิธีการเรียนรู้จากการศึกษาดูงาน

วิธีการเรียนรู้จากการศึกษาดูงานตามแหล่งเรียนรู้ต่างๆ เป็นวิธีการเรียนรู้ที่เกษตรกรรุ่นใหม่ที่ทำธุรกิจเพื่อสังคมกลุ่มนี้ใช้ในการเรียนรู้เพื่อหาความรู้เพิ่มเติมในการทำเกษตรโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การทำเกษตรอินทรีย์ซึ่งเป็นเกษตรทางเลือก ไม่ใช่เกษตรกระแสหลัก โดยในระหว่างเรียนคุณไฟเล่าว่า “ระหว่างเรียนเนี่ย ตอนเลือก ตอนปี 3 เลือกไปฝึกงานนอกสถานที่ครับ ตอนเรียนอะ ก็ ก็ผมเลือกไปอยู่กับศูนย์เกษตรวัดญาณสังวรที่อยู่ติดริมน้ำเจ้าพระยา... เค้าทำอันนั้นเป็น ออแกนิคส์ 100 % เค้าทำร่วมกับมูลนิธิอ่า.. MOA ของญี่ปุ่นด้วย”

วิธีการเรียนรู้โดยการพาเกษตรกรไปดูงานตามศูนย์เรียนรู้ต่างๆ เป็นวิธีการเรียนรู้วิธีหนึ่งที่คุณน้ำใช้ขับเคลื่อนกลุ่มที่ตนเองรับผิดชอบโครงการอยู่ ซึ่งนอกจากเกษตรกรเหล่านั้นจะได้เรียนรู้แล้ว คุณน้ำยังเล่าว่า “คือหลายๆเรื่องเราก็พาชาวบ้านไปเรียนรู้เหมือนเราก็ไปเรียนรู้ด้วย”

2. วิธีการเรียนรู้การทำธุรกิจเพื่อสังคม

จากข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลพบว่านอกจากวิธีการเรียนรู้ในการเป็นเกษตรกรแล้ว ข้อมูลของผู้ให้

ข้อมูลยังแสดงถึงวิธีการเรียนรู้ในการทำธุรกิจเพื่อสังคม อันประกอบไปด้วยการเรียนรู้ ดังนี้ 1) การเรียนรู้จากประสบการณ์จากการทำงานในอดีต 2) การเรียนรู้จากการเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่ม เครือข่าย หรือองค์กรพัฒนาสังคม 3) การเรียนรู้จากประสบการณ์ของผู้อื่น และ 4) การเรียนรู้จากการงานอาสาสมัคร

1) การเรียนรู้จากประสบการณ์จากการทำงานในอดีต

คุณน้ำเล่าถึงการขับเคลื่อนกลุ่มด้วยนโยบายการสร้างเครือข่ายเพื่อหาคนที่สามารถก่อให้เกิดการสร้าง และพัฒนาคนต้นแบบในลักษณะที่ตนเองเป็นอยู่ ซึ่งเป็นการทำงานในรูปแบบนี้เป็นการทำงานลักษณะเดียวกันกับธุรกิจประกันชีวิต หรือธุรกิจที่เน้นการสร้างเครือข่าย ซึ่งมุ่งหวังการสร้างสมาชิกต้นแบบ ที่สามารถขยายเครือข่าย และสร้างผลกำไรให้เกิดขึ้นในองค์กรได้ในที่สุด หากแต่สิ่งที่คุณน้ำมุ่งหวังนั้นไม่ได้มุ่งหวังที่จะสร้างคนต้นแบบเพื่อทำกำไร แต่มุ่งหวังที่จะสร้าง และพัฒนาคนในลักษณะเดียวกันกับตนเองเพิ่มขึ้นมา โดยปลายทางที่ปรารถนาจะเห็นก็คือ คนต้นแบบนั้นจะสามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ทำเกษตรเคมี มาทำเกษตรอินทรีย์ และสร้างการขยายเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ในพื้นที่เพิ่มขึ้น คุณน้ำให้ข้อมูลดังนี้

“ใช่ แล้วคุณย์เรียนรู้มันก็แค่คุณย์เรียนรู้นะ วันหนึ่งมันอาจจะเป็นอย่างไรก็ได้ แต่สิ่งที่เราต้องการมากที่สุดก็คือ ทำให้เค้าตกตะกอนในใจเค้าให้ได้ วันเนี่ยะ เราทำ สมมติว่า มีคนมาหาเรา 1000 คน แล้วเป็นแบบเราสักคนเนี่ย โคตรคุ้มแล้วเพราะไอคนแบบเราเนี่ย จะไปปั้นได้อีกคน ต้องใช้แบบนั้นจริงๆ ถ้าจะให้มันโต นะต้องใช้แบบนั้น เราต้องสร้างเครือข่ายจริงๆ”

คุณน้ำ (สัมภาษณ์, 3 กันยายน 2564)

คุณดินเล่าถึงประสบการณ์ในการร่วมทำโครงการรักษ์ป่าสร้างคนของปตท. โครงการนี้จะเน้นเรื่องการส่งเสริมชาวบ้าน เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้เธอได้มีโอกาสเรียนรู้ และลงมือทำเพื่อเป็นแบบอย่างแก่ชาวบ้าน เธอเรียนรู้ทักษะนี้ และนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ในระหว่างทำโครงการมาเป็นส่วนสำคัญในการบริหารจัดการธุรกิจของเธอจนถึงปัจจุบัน คุณดินเล่าว่า

“อย่างของโครงการรักษ์ป่าสร้างคนของปตท. อะ มันก็คืองานที่ไปส่งเสริมชาวบ้านเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงอะไรอย่างเนี่ยะละคะ ในระหว่างที่เราทำงานไปด้วยเนี่ย เราก็ได้ทำสวนของเราไปด้วย คือเป็นงานที่แบบเราต้องลงพื้นที่ ในเนื้องานที่ทำ คือแบบว่า พาชาวบ้านดูงาน เศรษฐกิจพอเพียง ลดรายจ่าย เราได้ทำจริงด้วย คือก่อนที่เราจะพาชาวบ้านไปทำ เราก็ต้องเตรียมตัวเองด้วย ทำของตัวเองไปด้วย เปลี่ยนตัวเองให้ชาวบ้านเห็นด้วยว่า ทำแล้วมันดียังไง”

คุณดิน (สัมภาษณ์, 2 กันยายน 2564)

2) การเรียนรู้จากการเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่ม เครือข่าย หรือองค์กรพัฒนาสังคม

คุณดินเล่าถึงต้นทางที่ทำให้เธอเห็นประโยชน์จากการทำบัญชี ว่าเพราะเธอผ่านการทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มจนเกิดความคุ้นชิน แล้วก็ใช้ข้อสรุปที่ได้จากการทำบัญชีในการทำธุรกิจเพื่อสังคม ดังนี้ “แล้วหนูเป็นคนที่ต้องบอกว่าเค้าเรียกว่าอะไรนะ คุ้นชินกับการจดบัญชี เรา เพราะฉะนั้น เราจะรู้ตัวเลขค่อนข้างชัด ใช้อะไรบ้าง นี่งานนี้มันหมดค่าใช้จ่ายไปเท่าไร” เมื่อถามลึกลงไปถึงจุดเริ่มต้นทำบัญชี เธอเล่าให้ฟังว่า

“โอ้โห ตั้งแต่เรียนมหาลัย จริงๆ ไอ้ต้นทางของบัญชีนี้เลย โอ้เพราะ ไปทำกิจกรรมกับกลุ่มนี้แหละด้วย เพราะว่าไอ้ตอนที่หนูเข้าไปตอนนั้นนะ พี่ไม่แกต้องไปสอนชาวบ้านว่า คุณต้องจดบัญชีครัวเรือนนะ อะไรประมาณนี้แหละ เราก็รู้สึก ถ้าไปสอนชาวบ้าน แล้วตัวเองไม่จดอะ จะมีอะไรไปแลกเปลี่ยนกับเค้าละ จะไปบอกเค้ายังไง จะไปแนะนำเค้ายังไงว่า จดแล้วมันเกิดประโยชน์อะไร เราก็เลยแบบว่าเอ๊ย ต้องบังคับตัวเอง ทำไปด้วยเลย”

คุณดิน (สัมภาษณ์, 3 กันยายน 2564)

คุณไฟเปิดเผยว่า ในการเป็นผู้จัดการฟาร์มเกษตรอินทรีย์ขนาดใหญ่ เขาตั้งใจจะพัฒนาคุณภาพชีวิตคนงาน อันเป็นสิทธิพื้นฐานที่ควรจะได้รับ ทั้งเรื่องคุณภาพชีวิต ความเป็นอยู่ การได้รับโอกาสในการศึกษาของบุตรของแรงงาน ซึ่งการเห็นคุณค่าในสิ่งเหล่านี้เพราะได้รับการหล่อหลอมมาจากการทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่ม A

“คือผมอะ แล้วพื้นฐานเรา เราก็ลำบากนะ เราก็ค่อนข้างลำบาก เราลำบากมาก่อนไง แล้วก็เหมือนกับพื้นฐานเราอยู่ตรงเนี่ยะ เรามีความรู้แล้วเราเห็นเรื่องการเคารพสิทธิ์ แล้วเรื่องการแบ่งปัน .. เค้าเรียกว่าอะไร การให้ ให้การพัฒนาคนเป็นเรื่องสำคัญ เรื่องการให้สิทธิ์เรื่องการรักษาสิทธิพื้นฐานที่เค้าควรจะได้รับ อันนี้ต้องขอบคุณกลุ่มเพราะว่าถูกหล่อหลอมไปจากกลุ่ม โดยสิทธิ์พื้นฐานอย่างเล็กๆ ที่นั่น ก็ต้องได้เรียน ก็ต้องไปเรียนนะ”

คุณไฟ (สัมภาษณ์, 3 กันยายน 2564)

3) การเรียนรู้จากบุคคลที่เกี่ยวข้อง

เมื่อคุณไฟซึ่งเป็นผู้จัดการสวนเกษตรอินทรีย์ขนาดใหญ่ ได้เห็นการเปลี่ยนแปลงการทำงานของเจ้าของกิจการ เขาพบว่าเมื่อหัวหน้างานมีหน้าที่เปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือมีความยืดหยุ่นมากขึ้นเขาก็รู้สึกได้เรียนรู้ที่จะปรับเปลี่ยนเป็นคนที่มีความยืดหยุ่นมากขึ้นด้วย คุณไฟเล่าถึงบรรยากาศในการทำงานกับคนงานว่า

“พอมาลักระยะหนึ่ง ผมรู้สึกว่าความเป็นธรรมชาติบางอย่างของมนุษย์เนี่ยแหละ มันทำให้เราลดความคาดหวังลงไป บวกกับ พอเราได้คุยกับเจ้านาย คือเจ้านายผม ผมก็ได้ต้นแบบมาจากแก

แสบอกว่าเราไม่ได้ทำ เราไม่ได้เป็นบริษัทที่ทำงานกับคนที่เวลาเลือกเข้ามา เราเลือกได้ เราสัมภาษณ์ได้ เราคัดออกได้ เราไม่ได้ทำงานกับคนที่ ผม ผม ไม่ได้เหยียดคน หรือว่าแยกคนจากระดับการศึกษาอะพี แต่ ว่าถ้าเป็นบริษัท หรือเป็นองค์กรที่เค้าแบบเค้าคัดคนจากระดับการศึกษาได้ แต่เราทำงานแบบนี้ เรา ไม่สามารถคาดหวังจากคนกลุ่มเหล่านี้ได้ 100 % เลย”

คุณไฟ (สัมภาษณ์, 3 กันยายน 2564)

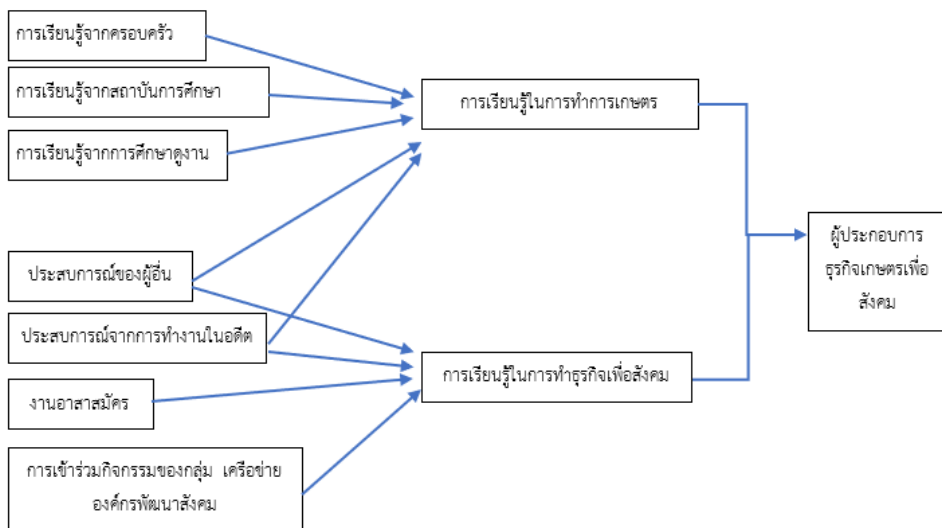
4) การเรียนรู้จากการงานอาสาสมัคร

การเรียนรู้จากการงานอาสาสมัคร เป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยเสริมทักษะในการทำธุรกิจเพื่อสังคม ซึ่ง ในระหว่างการทำงานคุณไฟได้เรียนรู้จากหลักสูตรการเรียนรู้ที่มูลนิธิจัดให้คุณไฟแล้วว่า

“เราเคยเป็นอาสาสมัครต้นกล้าชุมชนของมูลนิธิ SCG ด้วยนะ ใช่มั้ย แต่ว่าโดยเมืองครุฑที่ เนี่ย (หมายถึงมูลนิธิริรักษ์เขาชะเมา) เป็นองค์กรที่เลี้ยงแล้วใช้พื้นที่ในการทำกิจกรรมที่นี้ด้วย ก็เกี่ยวกับ เกษตรเหมือนกัน ของ มูลนิธิ SCG ก็ช่วยเราเยอะในเรื่อง การเพิ่มเติมความรู้ เพราะว่าคอร์สที่ แต่ละอย่าง ที่ที่เค้าเรียกว่าอะไร ที่ คอร์สแต่ละอย่างที่ได้จัดให้เราอะ ก็คือมันเกี่ยวกับเรื่องของ เรื่องของการสร้างแบ รนด์ การพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์อะไรพวกเนี่ยะ ซึ่งเราสามารถไปต่อยอดได้หมดเลยกับสิ่งที่เราจะทำ ต่อไป เราก็ได้ความรู้จากตรงนั้นด้วย พาเราไปดูงานที่ญี่ปุ่นเจียะไปดูงานหลักๆ ก็ไปดูงานเรื่องของ branding เรื่องของ แปรนต์ของญี่ปุ่นด้วย มีเรื่องของเกษตรด้วย ไปดูที่นั่นนะ”

คุณไฟ (สัมภาษณ์, 3 กันยายน 2564)

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกข้างต้น แสดงให้เห็นถึงรูปแบบการเรียนรู้ที่มีความหลากหลาย สามารถ สรุปลงเป็นแผนภาพได้ดังนี้

ภาพประกอบที่ 1 แผนผังสรุปวิธีการเรียนรู้ของผู้ประกอบการธุรกิจเกษตรเพื่อสังคม

สรุปและอภิปรายผล

จากผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรรุ่นใหม่ที่ทำธุรกิจเพื่อสังคมในพื้นที่จ.ระยอง ทั้ง 4 ท่านมีกระบวนการเรียนรู้ในการทำธุรกิจเพื่อสังคมเชิงเกษตรจากหลากหลายวิธีการ กล่าวคือ เรียนรู้วิธีการทำเกษตรจากการเรียนรู้ 3 รูปแบบ ได้แก่ 1) วิธีการเรียนรู้จากครอบครัว 2) วิธีการเรียนรู้จากสถาบัน การศึกษา และ 3) วิธีการเรียนรู้จากการศึกษาดูงาน และเรียนรู้วิธีการทำธุรกิจเพื่อสังคมจากวิธีการเรียนรู้ 4 รูปแบบ ได้แก่ 1) การเรียนรู้จากประสบการณ์จากการทำงานในอดีต 2) การเรียนรู้จากการเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่ม เครือข่าย หรือองค์กรพัฒนาสังคม 3) การเรียนรู้จากประสบการณ์ของผู้อื่น และ 4) การเรียนรู้จากงานอาสาสมัคร

รูปแบบการเรียนรู้ที่มีความหลากหลายที่ปรากฏในงานวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่าการบ่มเพาะเกษตรกรรุ่นใหม่ให้สามารถเปลี่ยนแปลงตนเองจนกลายเป็นผู้ประกอบการในลักษณะที่ทำธุรกิจเพื่อสังคมเป็นงานที่มีความท้าทาย และจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วนเพื่อให้การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวดำเนินการได้สำเร็จ โดยเฉพาะการเรียนรู้จากผู้ที่มีประสบการณ์มากกว่า ทั้งการเรียนรู้จากครอบครัว การเรียนรู้จากเพื่อนเกษตรกรที่มีประสบการณ์มากกว่า ไปจนถึงการเรียนรู้จากสถาบันการศึกษาที่มีความเฉพาะเจาะจง

การเรียนรู้จากผู้ที่มีประสบการณ์มากกว่านับเป็นการเรียนรู้อีกรูปแบบหนึ่งที่เคยมีการค้นพบในงานวิจัยอื่น ๆ ด้วย ดังเช่นงานวิจัยของ (อชิปไตย โปแตง และชัยฤทธิ์ โภธิสุวรรณ, 2559) ซึ่งทำการศึกษาเรื่องการสะสมความรู้ในตัวคนเพื่อพัฒนาความสามารถในการปฏิบัติงานของแรงงานในสถานประกอบการ โดยพบว่า การสะสมความรู้ในตัวคนของแรงงานเป็นกระบวนการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม Socialization เป็นการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ตามแนวคิดความรับผิดชอบส่วนบุคคล (Personal Responsibility Orientation) หรือ PRO Model ใช้วิธีการเรียนรู้จากเพื่อนร่วมงานที่มีประสบการณ์มากกว่า ซึ่งข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับหลักการสำคัญในทฤษฎีการเรียนรู้ของ ไวก็อตสกี ที่กล่าวว่า “ระยะห่างระหว่างระดับพัฒนาการที่แท้จริง ซึ่งกำหนดโดยลักษณะการแก้ปัญหาของแต่ละบุคคลกับระดับของศักยภาพแห่งพัฒนาการที่กำหนดโดยผ่านการแก้ปัญหาภายใต้คำแนะนำของผู้ใหญ่หรือในการร่วมมือช่วยเหลือเพื่อนที่มีความสามารถเหนือกว่า”(Vygotsky. 1978: 86-89 อ้างถึงใน อีระชน พลโยธา, 2549)

ทฤษฎีการเรียนรู้เรื่องฐานการช่วยเหลือ Scaffolding ถูกคิดค้นโดย Lev Vygotsky มีแนวคิดสำคัญว่า “ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาด้านพุทธิปัญญา”(Vygotsky, (1978) อ้างถึงใน จารุณี ซามาตย์, 2553) ทฤษฎีดังกล่าวเป็นกลยุทธ์การสอนที่มาจากแนวคิดของ Social Constructivist (จารุณี ซามาตย์, 2553) เป็นการออกแบบการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนได้ลงมือเรียนรู้ด้วยตนเองมากกว่าการถ่ายทอดความรู้จากครูผู้สอน การออกแบบการเรียนรู้ในลักษณะนี้ ผู้สอนจะทำหน้าที่ในการจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญ ในขณะที่การปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนเป็น

ช่องทางสำคัญที่ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ภายในตัวผู้เรียนได้ ไวก็อตสกีเชื่อว่าเด็กทุกคนสามารถพัฒนาได้ “เขาตระหนักอยู่เสมอว่า เด็กมีความสามารถที่จะแก้ปัญหาที่เกินกว่าระดับพัฒนาการทางสติปัญญาของเขา ที่จะสามารถทำได้” (ธีระชน พลโยธา, 2549) หากแต่เด็กต้องได้รับคำแนะนำ การกระตุ้น หรือชักจูงโดยคนที่มีความสามารถที่ดีกว่า ซึ่งผู้คนเหล่านี้ สามารถเป็นบุคคลใดก็ได้ ส่วนใหญ่คือ คนที่เด็กมีปฏิสัมพันธ์ด้วยนั่นเอง

แม้ทฤษฎีดังกล่าวมักจะถูกนำมาอธิบายปรากฏการณ์ในห้องเรียนที่เกิดขึ้นกับเด็กเล็กแต่เมื่อพิจารณาจากผลที่ปรากฏในงานวิจัยนี้ที่พบว่า เกษตรกรรุ่นใหม่เรียนรู้วิธีการทำเกษตรจากครอบครัว การศึกษาดูงานจากเกษตรกรคนอื่น และการเรียนรู้จากประสบการณ์ของผู้อื่น ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าการได้รับความช่วยเหลือจากผู้มีประสบการณ์มากกว่านั้นว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อเกษตรกรรุ่นใหม่

ยิ่งไปกว่านั้น ผลจากงานวิจัยยังแสดงให้เห็นอีกด้วยว่า ในขั้นตอนการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่การประกอบอาชีพเกษตรกร และการทำธุรกิจเพื่อสังคมสามารถสำเร็จได้จากการเชื่อมโยงของเครือข่ายในการทำงานเกษตร และงานธุรกิจหลากหลายรูปแบบ เช่น การเรียนรู้จากสถาบันการศึกษา เครือข่ายเกษตรกร และเครือข่ายธุรกิจ ดังนั้นการเปิดโอกาสให้เกษตรกรได้ค้นพบและเชื่อมโยงเครือข่ายที่มีความหลากหลายจึงนับว่าเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ และเป็นเรื่องที่ภาครัฐต้องให้ความสำคัญอย่างจริงจังหากต้องการเปลี่ยนรูปแบบการทำเกษตรของเกษตรกรปัจจุบัน

เมื่อพิจารณาจากนโยบายของรัฐบาลจะพบว่า ปัจจุบันรัฐบาลมีความพยายามที่จะปรับเปลี่ยนภาพลักษณ์ และหนุนเสริมให้เกิดการเข้าสู่อาชีพเกษตรเพิ่มมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากนโยบายจำนวนมากที่มีการพัฒนาขึ้น เช่น แผนพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) มียุทธศาสตร์สำคัญที่ภาครัฐให้การส่งเสริมคือ การสร้างเกษตรกรรุ่นใหม่ให้เข้าสู่ภาคเกษตรทดแทนรุ่นเดิม พร้อมทั้งสนับสนุนการพัฒนาเยาวชนเกษตรกรให้เป็นเกษตรกรรุ่นใหม่แบบมีอาชีพ มีการส่งเสริม และสนับสนุนเกษตรกรรุ่นใหม่ให้เข้าสู่ภาคเกษตร เพื่อปลูกฝัง และสร้างแรงจูงใจให้เยาวชนรัก และภูมิใจในอาชีพเกษตรกรรม และเป็นการขับเคลื่อนเกษตรกรในอนาคต โดย 1) ร่วมมือกับสถาบันการศึกษาในแต่ละพื้นที่อย่างจริงจัง 2) จัดหาที่ดินทำกิน สร้างโอกาสให้สามารถเข้าถึงแหล่งทุนเพื่อการผลิต เพื่อให้สามารถเข้าสู่อาชีพเกษตรได้อย่างมั่นคง และยั่งยืน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2555)

นอกจากนี้ยังมีโครงการของภาครัฐ และเอกชนอีกหลายโครงการที่ส่งเสริม และสนับสนุนการเข้าสู่อาชีพเกษตรกรของคนรุ่นใหม่ เช่น โครงการเกษตรเพื่อชีวิต “เกษตรกรรุ่นใหม่ ใส่ใจมาตรฐาน” โดยสำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติร่วมกับหน่วยงานราชการด้านการเกษตรอีกหลายหน่วยงานในการร่วมสร้างองค์ความรู้ให้กับเกษตรกรรุ่นใหม่เกี่ยวกับมาตรฐานสินค้าเกษตร และอาหารปลอดภัยผ่านการทัศนศึกษาและการจัดค่ายเกษตรกรรุ่นใหม่ หรือ โครงการสานฝันเกษตรกรรุ่นใหม่โดยธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ได้ให้การสนับสนุนสินเชื่อให้กับทายาทเกษตรกร

หรือเกษตรกรที่มีอายุไม่เกิน 45 ปี ผู้ผ่านการอบรมด้านการเกษตรหรือธุรกิจการเกษตรแล้วในวงเงินถึง 1 ล้านบาท เพื่อเริ่มกิจการการเกษตรของตนเอง นอกจากนี้ยังมีโครงการ KUBOTA Smart Farmer Camp โดยบริษัทสยามคูโบต้าคอร์ปอเรชั่น จำกัด ที่มุ่งถ่ายทอดความรู้เรื่องการเกษตรแม่นยำสูง การรวมพลังกลุ่มชุมชน และการสร้างทัศนคติที่ดีต่ออาชีพเกษตร และโครงการอื่น ๆ อีกหลายโครงการที่เป็นการร่วมมือกันระหว่างภาครัฐและเอกชนในการสร้างเกษตรกรรุ่นใหม่ (สุภัทร คำมุงคุณ, 2562 : 6-10) ดังนั้นจึงอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า เกษตรกรรุ่นใหม่กำลังได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายอย่างหลากหลายทั้งในแง่ของความเชี่ยวชาญ องค์ความรู้ และงบประมาณอย่างแท้จริง เมื่อสังเกตจากข้อมูลการสนับสนุนเกษตรกรรุ่นใหม่ทั้งจากภาครัฐ และเอกชนดังเอกสารที่ปรากฏข้างต้นจะเห็นว่าทุกภาคส่วนมองไปในทิศทางเดียวกันว่าการสร้างเครือข่ายในกลุ่มเกษตรกรนั้นว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาศักยภาพของเกษตรกรรุ่นใหม่ และนับว่าสอดคล้องกับข้อค้นพบในงานวิจัยนี้เป็นอย่างดี

อย่างไรก็ตาม แม้รัฐบาล และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะเริ่มสร้างเครือข่ายแล้ว แต่ในความยั่งยืนของเครือข่ายยังเป็นอีกความท้าทายหนึ่งที่ต้องได้รับการทำงานต่ออย่างใกล้ชิด ยิ่งไปกว่านั้น การเพิ่มจำนวนเกษตรกรรุ่นใหม่ให้เป็นผู้ประกอบการนั้นยังเป็นเรื่องที่มีความท้าทาย และความซับซ้อนหลายประการ เนื่องจากอาชีพเกษตรเป็นอาชีพที่มีความซับซ้อนในหลายมิติ ทั้งเรื่องความมั่นคงด้านรายได้ที่ผันผวนตามสภาพแวดล้อม และทิศทางตลาดในแต่ละปี เรื่องความเชื่อและค่านิยมของผู้ปกครองที่ยังคงเชื่อว่าอาชีพเกษตรเป็นอาชีพที่ลำบาก ดังนั้นจึงจำเป็นต้องทำงานในเชิงความคิดควบคู่กันไปด้วยในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

เนื่องด้วยงานวิจัยนี้จัดทำขึ้นโดยศึกษาเกษตรกรรุ่นใหม่ที่ทำธุรกิจเพื่อสังคมในพื้นที่จังหวัดระยอง หากมีการศึกษาในพื้นที่อื่น หรือในระดับภาค หรือระดับประเทศ น่าจะช่วยให้สามารถมองเห็นประสบการณ์ของเกษตรกรรุ่นใหม่ที่ทำธุรกิจเพื่อสังคมในภาพรวมของสังคมไทย และอาจนำไปสู่ข้อค้นพบในมิติที่กว้างขึ้น อันจะนำไปสู่การส่งเสริม และพัฒนา และให้การสนับสนุนในทุกภาคส่วน นำไปสู่ความยั่งยืนได้อย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2560). แผนพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555 - 2559). กรุงเทพฯ : 2555.
- ขจรศักดิ์ บัวระพันธ์. (2560). วิจัยเชิงคุณภาพไม่ยากอย่างที่คิด (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ : สถาบันนวัตกรรมและการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- จารุณี ซามาตย์. (2553). การออกแบบฐานการช่วยเหลือที่ส่งเสริมการคิดสร้างสรรค์. วารสารศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 33(4), 1-9.

- ธีระชน พลโยธา. (2549). การพัฒนาการตระหนักรู้ตนเองในการเตรียมตัวประกอบอาชีพของนิสิตวิชาเอกจิตวิทยาโดยให้บริการข้อเสนอแนะทางอาชีพ. วารสารมนุษยศาสตร์ปริทรรศน์, 28(1), 23-41.
- เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ, บำเพ็ญ เขียวหวาน, ลินีสุข คุรุทเมือง แสนเสริม, และ จำนงค์ จุลเอียด.(2559) แนวทางการพัฒนาเครือข่ายผู้ประกอบการ SMEs ภาคเกษตรรุ่นใหม่. วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์, 8(3), 140-153.
- ปรีชา หงอกสิมมา หัวหน้าโครงการ, ญัฐปวิทย์ โชคธนาพร, จงรัก จารุพันธุ์งาม, ธัญพร มาตนะ, ทัตถุช เอกก้านตรง, เจียรนัย ราชธา, เดชา ตันกันยา, สุนันทา บุญคง และ ศิริพร ใจหยุด. (2561). กระบวนการพัฒนาศักยภาพเกษตรกรรุ่นใหม่ในการเป็นผู้ประกอบการเกษตรอินทรีย์ในจังหวัดขอนแก่น. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม สุกภัทร คำมุงคุณ. (2562). การสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่. สืบค้นจาก <https://www.parliament.go.th/library>
- อชิปไตย โปแดง และ ชัยฤทธิ์ โพธิสุวรรณ. (2559). การสะสมความรู้ในตัวคนเพื่อพัฒนาความสามารถในการปฏิบัติงานของแรงงานในสถานประกอบการ. วารสารวิชาการพระจอมเกล้าพระนครเหนือ, 26(2), 299-307.
- Jukkaphong Pong-ngamchuen. (2019). เหตุจูงใจในการประกอบอาชีพเกษตรกรกรรมหลังจบการศึกษาของนักศึกษามหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่. มนุษยสังคมสาร (มสส.) คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, 17(3), 135-156.
- Sujit Majhi. (2019). Social Entrepreneurship in Agriculture Sector: Challenges and Opportunities. Productivity, 60(1), 12-19. Retrieved May 9, 2021, from <https://ezproxy.tulibs.net/login?url=https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=edb&AN=137283836&site=eds-live>

บุคลากรกรม

- คุณไฟ (ผู้ให้สัมภาษณ์). เอื้องฟ้า จินดามนต์(ผู้สัมภาษณ์). โรงเรียนโรงเรียนกลุ่มรักษ์เขาชะเมา ต.คลองปูน อ.แกลง จ.ระยอง. เมื่อ 3 กันยายน พ.ศ.2564.
- คุณดิน (ผู้ให้สัมภาษณ์). เอื้องฟ้า จินดามนต์ (ผู้สัมภาษณ์). บ้านสวนต้นน้ำ ต.ห้วยทับมอญ อ.เขาชะเมา จ.ระยอง . เมื่อ 2 กันยายน พ.ศ.2564.
- คุณน้ำ (ผู้ให้สัมภาษณ์). เอื้องฟ้า จินดามนต์ (ผู้สัมภาษณ์). บ้านสวนต้นน้ำ ต.ห้วยทับมอญ อ.แกลง จ.ระยอง. เมื่อ 3 กันยายน พ.ศ.2564.